

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส การศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว เสนอผลการวิจัยโดยมีสาระสำคัญดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาสในวัดสวนแก้วในด้านต่อไปนี้

1. ศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียน
2. วิธีการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 3 กลุ่ม ผู้วิจัยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) โดยสอบถามข้อมูลจากผู้ที่อยู่ในวัด เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตามความต้องการในการวิจัยคือ ปฏิบัติหน้าที่และอยู่ในวัดสวนแก้วมาแล้วเกินกว่า 1 ปี นับตั้งแต่วันที่ 5 มิถุนายน 2542 ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างดังนี้

- 1.1 พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม จำนวน 8 รูป จากจำนวนทั้งหมด 29 รูป
- 1.2 ข้าราชการผู้ร่วมงานจำนวน 20 คน จากจำนวนทั้งหมด 159 คน
- 1.3 เด็กด้อยโอกาสจำนวน 50 คน จากจำนวนทั้งหมด 112 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย เรื่องการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาสในวัดสวนแก้ว มี 3 ชุด ได้แก่ แบบสอบถาม 2 ชุด และแบบสังเกต 1 ชุด

แบบสอบถามชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของพระและข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียน สำหรับเด็กด้อยโอกาสในวัดสวนแก้ว แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อย

โอกาส

ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นต่อวิธีการที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

แบบสอบถามชุดที่ 2 เป็นแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของเด็กด้อยโอกาสในวัดสวนแก้ว แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานะภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นต่อวิธีการที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

แบบสังเกตเพื่อการวิจัย โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสังเกตด้วยตนเอง ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การสังเกตสภาพทั่วไปของวัดสวนแก้ว

ตอนที่ 2 การสังเกตรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

ตอนที่ 3 การสังเกตวิธีการที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยทำการแจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมด้วยตนเองทั้งหมด โดยแจกแบบสอบถามสำหรับพระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมจำนวน 8 รูป ฆราวาสผู้ร่วมงานจำนวน 20 คน และเด็กด้อยโอกาสจำนวน 50 คน

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสังเกต ผู้ทำวิจัยทำการสังเกตและเก็บข้อมูลด้วยตนเองทั้งหมด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ (Statistical Package for the Social Science/Personal Computer) คำนวณวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

คำถามที่ให้เลือกตอบวิเคราะห์โดยคำนวณหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง ประกอบความเรียง คำถามประเภทมาตราส่วนประมาณค่าวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สำหรับเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับความคิดเห็น แล้วนำเสนอใน รูปแบบตารางประกอบความเรียง ส่วนผลจากการสังเกตจะเสนอในรูปแบบของการบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มแรก คือ พระสงฆ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมส่วนมากปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ บริหารมีอายุ 41 ปีขึ้นไป จำนวนพระภิกษุที่บวช 11 พระภิกษุขึ้นไป คือมีจำนวน 4 รูป วุฒิการศึกษา ทางโลกของพระสงฆ์ส่วนมากอยู่ในระดับประถมศึกษา คือมีจำนวน 5 รูป วุฒิการศึกษาทางธรรมของ พระสงฆ์ส่วนมากอยู่ในระดับนักธรรมเอก คือมีจำนวน 4 รูป

กลุ่มที่สอง คือ ข้าราชการผู้ร่วมงานส่วนมากเป็นเพศหญิง คือมีจำนวน 12 คน มีอายุ 26 ปีขึ้นไป วุฒิการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมเป็นส่วนมาก คือมีจำนวน 15 คน ส่วนมากไม่มีวุฒิก การศึกษาทางธรรม คือ มีนักธรรมโท 1 คน และนักธรรมเอก 1 คน

กลุ่มที่สาม คือ เด็กด้อยโอกาสในวัดสวนแก้วส่วนมากเป็นเพศชาย คือมีจำนวน 34 คน เด็กส่วนมากมีอายุอยู่ระหว่าง 12-14 ปี คือมีจำนวน 27 คน ส่วนมากมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในภาค กลาง บิดามารดาอยู่ด้วยกัน ที่พักปัจจุบันคือ ที่พักที่วัดจัดให้ ผู้ที่นำมาให้อยู่วัดสวนแก้วคือ แม่ ค่าใช้จ่ายส่วนตัวของเด็กได้มาจากการทำงานในวัด และบุคคลที่เด็กส่วนมากไว้วางใจที่สุด คือ พระ

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการจัดกิจกรรมและกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนที่จัดให้เด็กด้อยโอกาส

2.1 ลักษณะการจัดกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมทั้งหมด มีความเห็นว่าลักษณะ การจัดกิจกรรมแบบชั้นเรียนมีการจัดมากที่สุด

ข้าราชการผู้ร่วมงานจำนวน 18 คน มีความคิดเห็นว่าลักษณะการจัดกิจกรรมแบบ เป็นกลุ่มมีการจัดมากที่สุด

เด็กด้อยโอกาสจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 84.00 มีความคิดเห็นว่าลักษณะการ จัดกิจกรรมแบบเป็นกลุ่มมีการจัดมากที่สุด

2.2 กิจกรรมที่จัดให้เด็กด้อยโอกาส

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมจำนวน 6 รูป มีความคิดเห็น ว่ากิจกรรมการสอนการดำเนินชีวิตมีการจัดมากที่สุด

เด็กด้อยโอกาสจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 68.00 มีความคิดเห็นว่าการจัดการศึกษามีการจัดมากที่สุด

3. ความคิดเห็นต่อวิธีการที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

3.1 ด้านวิธีการสอน

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านวิธีการสอนในประเด็น เน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี อยู่ในระดับมากที่สุด

ขรวาาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านวิธีการสอนในประเด็น ให้ผู้เรียนรู้จักคิดเป็น รู้เหตุผลและแก้ปัญหาเป็น และมุ่งพัฒนาความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนให้ได้พัฒนาอย่างเต็มที่ อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 ประเด็น ส่วนประเด็น คำนี้ถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

เด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านวิธีการสอนในประเด็น ให้ผู้เรียนรู้จักคิดเป็น รู้เหตุผลและแก้ปัญหาเป็น อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนประเด็น คำนี้ถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.2 ด้านผู้สอน

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านผู้สอนในประเด็น เป็นผู้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างทั้งด้านความคิดและความประพฤติอันดีงาม และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าทำ สิ่งใหม่ ๆ และคอยให้กำลังใจอยู่เสมอ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนประเด็นมีกระบวนการเรียนการสอนที่เข้าใจง่าย อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ขรวาาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านผู้สอน คือ ผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าคิดกล้าทำสิ่งใหม่ ๆ และคอยให้กำลังใจอยู่เสมออยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้สอนที่มีกระบวนการเรียนการสอนที่เข้าใจง่าย อยู่ในระดับน้อยที่สุด

เด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านผู้สอน คือ ผู้สอนเป็นผู้ปฏิบัติตนแบบอย่างทั้งด้านความคิดและความประพฤติปฏิบัติอันดีงาม ส่วนผู้สอนเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนอยากรู้ อยากเห็นและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.3 ด้านผู้เรียน

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านผู้เรียน คือ ผู้เรียนได้เลือกเรียนวิชาที่ตนถนัดสนใจ และเหมาะสมกับความสามารถของตนอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้เรียนชอบศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ฆราวาสผู้ร่วมงาน มีความคิดเห็นด้านผู้เรียน คือ ผู้เรียนได้เลือกเรียนวิชาที่ตนถนัด สนใจและเหมาะสมกับความสามารถของตนอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้เรียนพร้อมที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมและกฎระเบียบของสังคมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านผู้เรียน คือ ได้เลือกเรียนวิชาที่ตนถนัด สนใจและเหมาะสมกับความสามารถของตน อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้เรียนมีส่วนในการประเมินผล ความก้าวหน้าหรือความสำเร็จของตนเอง อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.4 ด้านสื่อการเรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านสื่อการเรียนการสอนคือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนเพียงพอสำหรับทุกคน และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดีอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน ผู้เรียนต้องจัดหาเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ฆราวาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านสื่อการเรียนการสอน คือ สื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนสอดคล้องกับวิชาที่เรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนผู้เรียนต้องจัดหาเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านสื่อการเรียนการสอน คือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนเพียงพอสำหรับทุกคนอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนผู้เรียนต้องจัดหาเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.5 ด้านการประเมินผล

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านการประเมินผล คือ ผู้สอนวัดและประเมินผลความสามารถด้านการปฏิบัติของผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้เรียนเป็นผู้วัดและประเมินผลความก้าวหน้าหรือความสำเร็จในด้านวิชาการของตนเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ฆราวาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านการประเมินผล คือ ผู้สอนวัดและประเมินผลความสามารถในด้านการปฏิบัติของผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้เรียนเป็นผู้วัดและประเมินผลความก้าวหน้าหรือความสำเร็จในด้านการปฏิบัติของตนเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านการประเมินผลคือ ผู้สอนวัดและประเมินผลความสามารถในการปฏิบัติของผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้เรียนเป็นผู้วัดและปฏิบัติผลความก้าวหน้าหรือความสำเร็จในด้านวิชาการของตนเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

4. ความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

4.1 ด้านวิธีการสอน

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านวิธีการสอน คือ วิชาที่เรียนนำมาใช้ประกอบอาชีพได้เป็นปัญหาในระดับมากที่สุด ส่วนวิธีการสอนเน้นทฤษฎีมากเกินไปอยู่ในระดับน้อยที่สุด

บรรณารักษ์ผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านวิธีการสอน คือ วิชาที่เรียนนำมาใช้ประกอบอาชีพได้อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวิธีการสอนคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านวิธีการสอน คือ วิธีการสอนสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวิธีการสอนเน้นการปฏิบัติมากเกินไปอยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.2 ด้านผู้สอน

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านผู้สอน คือ การให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้เรียน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้สอนมีความชำนาญในวิชาที่สอนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

บรรณารักษ์ผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านผู้สอน คือ ผู้สอนมีความชำนาญในวิชาที่สอนความเป็นกันเองกับผู้เรียน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้สอนมีความเอาใจใส่ต่อผู้เรียนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านผู้สอน คือ ผู้สอนมีความชำนาญในวิชาที่สอนอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นกันเองกับผู้เรียนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.3 ด้านผู้เรียน

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านผู้เรียน คือ ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนไม่ถนัดและไม่ตรงกับความสนใจอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้เรียนรู้สึกว่าตนเองมีปมด้อยและไม่มั่นใจในตนเอง และไม่มีส่วนร่วมประเมินผลความก้าวหน้าหรือความสำเร็จของตนเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

บรรณารักษ์ผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านผู้เรียน คือ ผู้เรียนได้เรียนวิชาที่ตนไม่ถนัดและไม่ตรงกับความสนใจอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้เรียนไม่รู้สึกระท้อหรือวันที่จะพัฒนาตนเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านผู้เรียน คือ รู้สึกว่าตนเองมีปมด้อยและไม่มั่นใจในตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้เรียนไม่รู้สึกระท้อหรือวันที่จะพัฒนาตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด

4.4 ด้านสื่อการเรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านสื่อการเรียนการสอน คือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนเพียงพออยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับวิชาที่สอนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ชมราวาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านสื่อการเรียนการสอน คือ วัสดุที่ใช้ในการเรียนการสอนไม่เพียงพออยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนสถานที่เรียนคับแคบไม่สะดวกในการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านสื่อการเรียนการสอน คือ สิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนขาดแคลนอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวัสดุที่ใช้ในการเรียนการสอนไม่เพียงพออยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.5 ด้านการประเมินผล

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านการประเมินผล คือ การประเมินผลคำนึงถึงการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงอยู่ในระดับสูงสุด ส่วนผู้สอนให้ผู้เรียนมีส่วนประเมินผลความสำเร็จของตนเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ชมราวาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านการประเมินผล คือ การประเมินผลคำนึงถึงการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผู้สอนให้ผู้เรียนมีส่วนประเมินผลความสำเร็จของตนเองอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านการประเมินผล คือ ผู้สอนให้ผู้เรียนมีส่วนประเมินผลความสำเร็จของตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการประเมินผลคำนึงถึงการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การอภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย เรื่องการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบวนโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส การศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว มีผลการวิจัยที่นำมาอภิปรายดังนี้

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมในวัดสวนแก้วที่มีคุณสมบัติตามระบุเพื่อใช้ในการวิจัย คือ ปฏิบัติหน้าที่และอยู่ในวัดสวนแก้วมาเป็นเวลาเกินกว่า 1 ปี มีเพียง 8 รูป วัดนี้ซึ่งปกครองโดยพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ท่านเป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็งทำงานตลอดเวลา คือ แม้จะมีสมณศักดิ์เป็นพระชั้นธรรมแล้วก็ยังทำงานเกษตรด้วยตนเอง เช่น การขุดดิน ปลูกต้นไม้ ซึ่งผู้วิจัยได้พบเห็นเอง ดังนั้นพระลูกวัดจึงต้องขยันขันแข็งเช่นเดียวกัน ในจำนวน 8 รูปนี้เป็นพระที่ทำ

หน้าที่เป็นผู้บริหารถึง 5 รูป เพราะพระมีจำนวนน้อยนั่นเองส่วนมากมีอายุ 41 ปีขึ้นไป อายุการบวช 11 พรรษาขึ้นไป วุฒิการศึกษาทางโลกค่อนข้างน้อยคือ อยู่ในระดับประถมศึกษา แต่วุฒิทางธรรมสูง คือ ระดับนักธรรมเอก

ฆราวาสผู้ร่วมงานส่วนมากเป็นเพศหญิง มีอายุ 26 ปีขึ้นไป วุฒิการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาและส่วนมากไม่มีวุฒิทางธรรม จากการสังเกตของผู้วิจัย ฆราวาสผู้ร่วมงานชายส่วนมากจะเป็นผู้ที่ทำงานในหน้าที่ต้องใช้แรงมาก เช่น แบกหาม รับของส่งของ ซึ่งมีผู้บริจาคให้วัดและงานอื่น ๆ ที่เป็นงานหนัก ส่วนฆราวาสผู้ร่วมงานหญิงจะทำงานด้านบริหารและบริการเป็นส่วนมาก เช่น เป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์ ขายของ และสอนการทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร เป็นต้น

เด็กด้อยโอกาสส่วนมากเป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 12-14 ปี ส่วนมากภูมิลำเนาเดิมอยู่ในภาคกลาง เด็กส่วนมากพ่อแม่อยู่ด้วยกัน แม่คือ ผู้นำมาส่งให้อยู่วัด โดยพักในที่ที่พักรที่วัดจัดให้ค่าใช้จ่ายได้มาจากการทำงานภายในวัด และบุคคลที่เป็นที่ไว้วางใจที่สุด คือ พระ จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า พระเป็นผู้ดูแลอบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิด รวมทั้งมีการจัดประชุมเด็กด้อยโอกาสในวัดอย่างสม่ำเสมอ อาทิตย์เว้นอาทิตย์ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเข้าค่ายอบรมธรรมะและสอนคุณธรรมจริยธรรมให้ด้วย การปฏิบัติต่อเด็กของพระจะแสดงออกถึงความเมตตาปราณี ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ตุลยา โภกอุ้น (2540) ที่กล่าวไว้ว่า "จิตใจของพระสงฆ์นั้น มีแต่ความรักและความปรารถนาดีต่อผู้อื่น โดยมุ่งกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม" และ วุฒิชัย มูลศิลป์ (2525) กล่าวว่า พระสงฆ์มีหน้าที่จะต้องอนุเคราะห์ประชาชนด้วยการให้การศึกษาอบรม เพื่อเป็นการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กเหล่านั้นให้ดีขึ้น

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการจัดกิจกรรมและกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดให้เด็กด้อยโอกาส

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนชีวิตมีการจัดมากที่สุด เพราะพระเป็นผู้ดำเนินงานกิจกรรมด้านนี้มากที่สุด เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับสถานภาพของพระและโดยหน้าที่ พระต้องเป็นผู้สั่งสอนอบรมธรรมะคุณธรรมและจริยธรรมอยู่แล้ว กิจกรรมอื่น ๆ ท่านจะมีส่วนเกี่ยวข้องน้อยกว่า ดังนี้ ท่านจึงมีความคิดเห็นว่าการสอนการดำเนินชีวิตมีการจัดมากที่สุด เพราะท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านนี้มากที่สุด และท่านเป็นทั้งผู้จัดและวิทยากรจึงเห็นว่า กิจกรรมการสอนการดำเนินชีวิตเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อชีวิตจิตใจของเด็กด้อยโอกาส ในการที่จะช่วยพัฒนาให้เด็กเหล่านี้เป็นคนดี เป็นคนมีคุณภาพ เป็นที่พึงประสงค์ของสังคม ส่วนฆราวาสมีความเห็นว่า กิจกรรมการเกษตรมีการจัดมากที่สุด ก็เนื่องจากเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเกษตรมากกว่ากิจกรรมอื่น และเห็นว่ากิจกรรมการเกษตรมีความสำคัญต่อเด็กด้อยโอกาสในอนาคต เพราะสามารถยึดเป็นอาชีพได้ และเด็กด้อยโอกาสก็มีความคิดเห็นว่าการเกษตรมีการจัดมากที่สุด ทั้งนี้เพราะเด็กส่วนมากจะร่วม

กิจกรรมสอนการดำเนินชีวิต มีการจัดมากทั้งสองกิจกรรม เพราะวัดสวนแก้วมีที่ดินมากพอสำหรับการเกษตร และกิจกรรมของพระก็ต้องอบรมสั่งสอนคนโดยหน้าที่อยู่แล้ว

3. ความคิดเห็นต่อวิธีการที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

3.1 ด้านวิธีการสอน

จากผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านวิธีการสอนในประเด็นเน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าพระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเห็นความสำคัญของการปฏิบัติว่าจะเกิดเป็นประสบการณ์ตรง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะและมีความเป็นรูปธรรมมากกว่าทฤษฎี จากการสัมภาษณ์พระพิศาลธรรมพาทีของผู้วิจัย ท่านกล่าวว่า ท่านสอนเด็กให้ลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเองเพื่อปลูกฝังให้เด็กเกิดนิสัยขยันขันแข็ง ในการทำงานและสามารถพึ่งตนเองได้

พระวาสนผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านวิธีการสอนในประเด็นให้ผู้เรียนรู้จักคิดเป็น รู้เหตุผลและแก้ปัญหาเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่า พระวาสนผู้ร่วมงานเห็นความสำคัญของการแสดงออกทางพฤติกรรมของผู้เรียน เมื่อเกิดการเรียนรู้ คือ คิดเป็น ทำเป็น รู้เหตุผลและแก้ปัญหาเป็น ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่วัดสวนแก้วดำเนินการอยู่คือ เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติที่วัดสวนแก้วดำเนินการอยู่คือ เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเช่น ในกิจกรรมการเกษตรที่จะให้เด็กขุดดินปลูกต้นไม้ รดน้ำ ใส่ปุ๋ยต้นไม้ ให้รับผิดชอบดูแลต้นไม้เอง

สำหรับเด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านวิธีการสอนในประเด็นเดียวกันกับพระวาสน คือ รู้จักคิดเป็น รู้เหตุผล และแก้ปัญหาเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าเด็กด้อยโอกาสก็เห็นความสำคัญของการคิดเป็น รู้เหตุผลและแก้ปัญหาเป็น เพราะจะเป็นสิ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ที่ได้รับการสอนมีศักยภาพในตนเอง มีความสามารถที่แสดงออกทางการกระทำได้ เช่น ความรับผิดชอบต่อน้ำที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งจากการสังเกตของผู้วิจัยเห็นว่าเด็กมีความตั้งใจและขยันขันแข็งในการปฏิบัติงานในหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี เช่น เมื่อกลับมาจากโรงเรียนก็จะรีบไปรดน้ำและใส่ปุ๋ยต้นไม้ในสวน โดยไม่ต้องรอคำสั่ง แสดงว่าเด็กได้รับการสอนให้รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ ทำงานเป็นและรู้จักแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง เพราะไม่ได้อยู่ในการควบคุมดูแลของผู้ใหญ่ในขณะที่กำลังทำงานนั้น ๆ อยู่

3.2 ด้านผู้สอน

จากการวิจัยพบว่าพระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความเห็นด้านผู้สอนในประเด็นเป็นผู้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ทั้งทางด้านความคิด ความประพฤติอันดีงาม และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าทำสิ่งใหม่ ๆ และคอยให้กำลังใจอยู่

เสมอ อยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากันทั้ง 2 ประเด็น แสดงว่าพระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมตระหนักว่าท่าน คือ ผู้ที่เป็นแบบอย่างแก่เด็กด้อยโอกาส ทั้งด้านความคิดและความประพฤติปฏิบัติอันดีงาม อันเป็นการสอนอีกวิธีหนึ่งคือ พุดให้ฟัง ปฏิบัติให้ดูเป็น เป็นอยู่ให้เห็น เพื่อเป็นแบบอย่างและจูงใจให้ผู้เรียนหันมาประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในแนวทางที่ชอบที่ควร อีกทั้งท่านยังเป็นผู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าทำ และให้กำลังใจ ซึ่งโดยปกติพระพยอมมีความเมตตากรุณาต่อคนทั่วไปอยู่แล้ว แต่เด็กด้อยโอกาสที่อยู่ในวัดเป็นเด็กที่ท่านดูแลและอบรมสั่งสอน ท่านจึงมีความเมตตากรุณาและหวังดียิ่งขึ้น จากการสังเกตของผู้วิจัยพระทุกรูปจะทำงานอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่พระพิศาลธรรมพาที ซึ่งนอกจากจะเทศน์อบรมธรรมะแล้วท่านจะลงทำงานอย่างด้วยตนเอง แม้แต่การขุดดินปลูกต้นไม้ในสวนซึ่งเป็นงานใช้แรง ซึ่งท่านกล่าวว่า เพื่อเป็นการปลูกฝังนิสัยให้เด็กขยันขันแข็งและสู้งานหนักเอาเบาสู้ ซึ่งสอดคล้องกับพระพี สาคริก (2541) ที่กล่าวว่า “คุณสมบัติของครูที่แท้จริงจึงหาใช่การเน้นการสอนด้วยปากเท่านั้น” ส่วนฆราวาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านผู้สอนในประเด็นส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าทำสิ่งใหม่ ๆ และคอยให้กำลังใจอยู่เสมอ อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าฆราวาสผู้ร่วมงานที่เห็นถึงความสำคัญด้านจิตใจของเด็กจากการสังเกตของผู้วิจัย ฆราวาสทั้งหญิงและชายจะปฏิบัติต่อเด็กในวัดด้วยความมีเมตตาทั้งคำพูดและพฤติกรรมที่แสดงออก และเด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านผู้สอนในประเด็นเป็นผู้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านความคิดและความประพฤติอันดีงาม อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่า เด็กด้อยโอกาสยึดถือผู้สอนเป็นแบบอย่างในด้านความคิดและความประพฤติของงาน ซึ่งหมายถึงว่าเด็กด้อยโอกาสมีความเชื่อถือและศรัทธาต่อผู้สอนจึงนำมาเป็นแบบอย่างของตน จากการสังเกตของผู้วิจัยเด็กด้อยโอกาสในวัดจะทำงานด้วยความขยันขันแข็ง และตั้งใจทุกคนนับว่าการสอนได้ผลไม่น้อย

3.3 ด้านผู้เรียน

ผลจากการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านผู้เรียนในประเด็น ได้เลือกเรียนวิชาที่ตนถนัดสนใจและเหมาะสมกับความสามารถของตนอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าพระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเห็นว่า ผู้เรียนควรได้เรียนในสิ่งที่ตนถนัดสนใจและเหมาะสมกับความสามารถของตน แสดงว่าท่านให้โอกาสเด็กด้อยโอกาสได้เลือกเรียนตามความพอใจและความถนัดของตน โดยไม่มีการบังคับให้ต้องเรียนในสิ่งที่เด็กไม่ชอบหรือไม่ถนัด จากการสังเกตของผู้วิจัย พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมจะใช้วิธีแนะนำและจูงใจมากกว่า เช่น บอกเล่าถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากกิจกรรมที่ทำหรือยกตัวอย่างผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมนั้น ๆ ส่วนฆราวาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านผู้เรียนใน

ประเด็นได้เลือกเรียนวิชาที่ตนถนัด สนใจและเหมาะสมกับความสามารถของตนเช่นกัน แสดงว่า ข้าราชการผู้ร่วมงานก็ให้เด็กได้เลือกเรียนในวิชาที่ตนถนัดและสนใจ เป็นการให้อิสระเสรีทางความคิดและการกระทำแก่เด็กด้วยโอกาสในวัดได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนพอใจ ซึ่งย่อมเกิดผลดีต่อเด็กด้วยโอกาสมากกว่าการบังคับให้เด็กเรียนในสิ่งที่ไม่ชอบ และเด็กด้วยโอกาสมีความคิดเห็นในด้านผู้เรียนในประเด็น ได้เลือกเรียนวิชาที่ตนถนัด สนใจ และเหมาะสมกับความสามารถของตนอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน แสดงว่าเด็กด้วยโอกาสคิดว่าตนเองควรมีอิสระที่จะเลือกเรียนในสิ่งที่ตนถนัดและสนใจมากกว่าที่จะเรียนตามความต้องการของผู้อื่น ซึ่งจากการสัมภาษณ์เด็กด้วยโอกาสอย่างไม่เป็นทางการของผู้วิจัย เด็กเล่าว่าตนเป็นผู้เลือกเรียนวิชาที่ตนสนใจด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับที่ สมคิด อิศระวัฒน์ (2532) ได้กล่าวว่า "ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่าสิ่งที่ตนจะเรียนคืออะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการหรือจำเป็นต้องใช้มีอะไรบ้าง ผู้เรียนต้องเป็นผู้ตระหนักในความต้องการของตนเอง" ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กด้วยโอกาสที่อยู่ในวัดสวนแก้วมีอิสระในการเลือกที่จะเรียนกิจกรรมอะไรก็ได้ที่ตนสนใจ

3.4 ด้านสื่อการเรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นด้านสื่อการเรียนการสอนในประเด็น วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนเพียงพอสำหรับทุกคน และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดี อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 ประเด็น แสดงว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนที่อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดี และมีจำนวนเพียงพอ จากการสังเกตของผู้วิจัยการจัดกิจกรรมภายในวัดมีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ เนื่องจากทางวัดปัจจัยสนับสนุนพอสมควรจากรายได้ซึ่งมาจากหลายทางคือ จากเงินบริจาคทำบุญของประชาชนทั่วไปทางหนึ่ง และจากการดำเนินงานหารายได้ของวัดด้วยอีกทางหนึ่ง ทำให้วัดมีปัจจัยในการดำเนินงานจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนภายในวัด ทั้งนี้เกิดจากความร่วมมือร่วมแรงของทุกคนภายในวัดรวมทั้งเด็กด้วยโอกาสที่ช่วยกันทำงานสร้างผลิตผลทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์ทั้งจากพืชสมุนไพรและการนำของเก่าหรือชำรุดที่มีคนนำมาบริจาคมาปรับปรุงสภาพ ให้นำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีก วัดสวนแก้วจึงสามารถอุปการะเด็กด้วยโอกาสเหล่านี้ได้โดยไม่เดือดร้อนด้านทุนทรัพย์ ส่วนข้าราชการผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นด้านสื่อการเรียนการสอนในประเด็น สื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนสอดคล้องกับวิชาที่เรียนอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่า ข้าราชการผู้ร่วมงานมีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนที่เหมาะสมสอดคล้องกับกิจกรรมที่สอนอยู่ซึ่งช่วยให้การเรียนการสอนในประเด็น วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนซึ่งเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนดำเนินไปได้ด้วยดีนั้นมีเพียงพอในการจัดกิจกรรม

สำหรับเด็กด้อยโอกาส ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของพระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม

3.5 ด้านประเมินผล

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม ฆราวาสผู้ร่วมงานและเด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นด้านการประเมินผลในประเด็น ผู้สอนประเมินผลความสามารถในด้านการปฏิบัติของผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกันทั้ง 3 กลุ่ม แสดงว่าทั้ง 3 กลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในการประเมินผลในวัดสวนแก้ว เป็นกิจกรรมที่ไม่มีหลักสูตร ไม่มีรอบ ไม่มีรุ่น จึงไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัว มีความยืดหยุ่นสูงปรับเปลี่ยนได้เสมอ จึงไม่มีเครื่องมือวัดที่เป็นรูปแบบแน่นอน ซึ่งการประเมินผลด้านการปฏิบัติก็เป็นวิธีการที่ได้ผลแน่นอนทางหนึ่ง เพราะมีความเป็นรูปธรรมให้สังเกตเห็นได้ แต่การประเมินผลโดยวิธีนี้ผู้สอนจะต้องติดตามดูแลผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้รู้ว่าผู้เรียนมีการพัฒนาขึ้นอย่างไร เพียงใด การประเมินผลแบบนี้ถ้าผู้เรียนมีจำนวนมากจะไม่ได้ผลเพราะ ผู้สอนดูแลได้ไม่ทั่วถึง ผู้สอนจึงควรให้ความสำคัญกับการประเมินผลอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตลอดไป

4. ความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

4.1 ด้านการสอน

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นต่อปัญหา และอุปสรรคของการจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส ด้านวิธีการสอนในประเด็นวิชาที่เรียนนำมาใช้ประกอบอาชีพได้อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าท่านตระหนักดีว่ากิจกรรมที่ท่านจัดให้เด็กด้อยโอกาสนั้นไม่ใช่ความรู้ที่จะนำมาประกอบอาชีพได้ เช่น กิจกรรมอื่น ๆ คือ เป็นกิจกรรมที่มุ่งอบรมบ่มนิสัยและพัฒนาด้านจิตใจเป็นส่วนมาก เพราะการสอนกิจกรรมด้านวิชาชีพขัดต่อสถานภาพสมณะเพศของท่าน ส่วนฆราวาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการสอนในประเด็นวิชาที่เรียนนำมาใช้ประกอบอาชีพได้ อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ฆราวาสผู้ร่วมงานมีความห่วงใยต่อเด็กด้อยโอกาสในการที่จะออกไปประกอบอาชีพในอนาคต จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการของผู้วิจัย ฆราวาสผู้ร่วมงานคิดว่าความรู้ที่เด็กได้รับจากกิจกรรมไม่มีใบรับรองความรู้ อาจไม่เป็นที่ยอมรับของตลาดแรงงาน และเด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการสอนในประเด็นวิธีการสอนสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา แสดงว่าเด็กด้อยโอกาสยังไม่รู้สึก ว่า วิธีการสอนยังไม่เป็นที่พอใจนัก อาจเป็นเพราะผู้สอนเป็นคนในวัดที่รับการถ่ายทอดความรู้มาจากผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นวิทยากรที่มาจากหน่วยงานของรัฐ เช่น กรมแรงงาน แล้วให้สอนกันเองภายในวัด ความชำนาญในการสอนจึงอาจจะน้อยไปบ้าง

4.2 ด้านผู้สอน

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาสด้านผู้สอนในประเด็น การให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้เรียน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 ประเด็น แสดงให้เห็นว่าพระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีปัญหาเกี่ยวกับเด็กด้อยโอกาสบางคนอยู่บ้าง เนื่องจากในวัดมีเด็กเป็นจำนวนมาก เด็กบางคนก็ไม่ค่อยเชื่อฟังโดยเฉพาะเด็กผู้ชาย ซึ่งบางคนมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเช่น ดุด่าเสพติด จนต้องถูกทำโทษให้ไปอยู่ที่อื่น และเด็กผู้หญิงบางคนประพฤติตนไม่เหมาะสม ก็ได้รับการลงโทษให้ไปอยู่ที่อื่นเช่นกัน ส่วนฆราวาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคด้านผู้สอนในประเด็น ผู้สอนมีความชำนาญในวิชาที่สอนและเป็นกันเองกับผู้เรียนอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 ประเด็น แสดงว่าผู้สอนเองที่ระหนักดีกว่า มีความชำนาญในการสอนค่อนข้างน้อย เนื่องจากไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาที่สอน จากการสังเกตของผู้วิจัย ผู้สอนบางกิจกรรมไม่ใช่ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรง แต่เป็นผู้ที่รับความรู้มาถ่ายทอดต่ออีกทีหนึ่ง แต่ให้คนในวัดที่ได้รับการศึกษาอบรมเป็นผู้สอนให้แก่ผู้อื่นต่อไปแทน จึงทำให้มีความชำนาญในการสอนน้อยไปบ้างแต่ก็เป็นปัญหาระดับน้อย และเด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคด้านผู้สอนในประเด็น ผู้สอนมีความชำนาญในวิชาที่สอนแสดงว่าเด็กด้อยโอกาสรู้ว่าผู้สอนในบางวิชายังไม่ชำนาญในการสอนมากนัก แต่ก็มีความคิดเห็นว่าเป็นปัญหาในระดับน้อย

4.3 ด้านผู้เรียน

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาสด้านผู้เรียนในประเด็น ได้เรียนในสิ่งที่ตนไม่ถนัดและไม่ตรงกับความสนใจอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าพระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเห็นว่า ผู้เรียนก็เรียนไปตามหน้าที่แต่ไม่ใ้รักในวิชาที่เรียน เช่น การทำสวนจากการสังเกตของผู้วิจัยเด็กบางคนกลัวเปื้อนและกิจกรรมที่วัดจัดอยู่ยังมีไม่มากพอที่จะถูกใจเด็กด้อยโอกาสทุกคน ส่วนฆราวาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคด้านผู้เรียนในประเด็น ได้เรียนในสิ่งที่ตนไม่ถนัดและไม่ตรงกับความสนใจอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่า ฆราวาสผู้ร่วมงานก็มีความเห็นเช่นเดียวกันกับพระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมคือ เห็นว่าผู้เรียนเรียนไปตามหน้าที่ไม่ค่อยเห็นคุณค่าของสิ่งที่ได้เรียน และเด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคด้านผู้เรียนในประเด็น รู้สึกว่าตนเองมีปมด้อยและไม่มั่นใจในตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าเด็กด้อยโอกาสรู้สึกว่าตนเองต่ำต้อยจึงเกิดความไม่มั่นใจในตนเอง จากการสังเกตของผู้วิจัยเด็กในวัดสวนแก้วสวนมากมี

กิริยาวาจาสุภาพเรียบร้อย ไม่มีพฤติกรรมที่แสดงออกว่ารู้สึกมีปมด้อยอย่างชัดเจนแสดงว่าประเด็นที่เป็นปัญหาดังกล่าวมีความเป็นปัญหาน้อย

4.4 ด้านสื่อการเรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่าพระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส ด้านสื่อการเรียนการสอนในประเด็นวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนไม่เพียงพออยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าพระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม เห็นว่าบางกิจกรรมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนยังน่าจะมีความมากกว่าที่เป็นอยู่จากการสังเกตของผู้วิจัย วัสดุแก็วค่อนข้างจะมีความพร้อมทางด้านวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมพอสมควร ถ้ามีปัญหาบ้างก็คงเป็นปัญหาน้อย ส่วนฆราวาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรมในด้านสื่อการเรียนการสอนในประเด็นวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนไม่เพียงพอ แสดงว่าฆราวาสผู้ร่วมงานก็ยังต้องการให้มีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้นกว่าที่มีอยู่ เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรม ในด้านสื่อการเรียนการสอนในประเด็นสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนขาดแคลนอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าบางกิจกรรมมีปัญหาทำให้การเรียนการสอนไม่ราบรื่น จากการสังเกตของผู้วิจัยกิจกรรมในวัดมีมาก จำนวนคนที่มากมาย ผู้บริหารดูแลได้ไม่ทั่วถึง ทำให้เกิดความบกพร่องขาดแคลนเป็นบางกิจกรรม บางกิจกรรมต้องใช้เครื่องมือที่มีราคาแพง เช่น ช่างเชื่อมเหล็ก อุปกรณ์จึงไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียนทำให้ผู้เรียนต้องรอนาน

4.5 ด้านการประเมินผล

ผลการวิจัยพบว่า พระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาสด้านการประเมินผลในประเด็น การประเมินผลค่านึงถึงการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่า ในการประเมินผลกิจกรรมไม่ได้ประเมินผลในด้านการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริง เพราะกิจกรรมที่พระสอนกิจกรรมไม่มีความเป็นรูปธรรมที่จะประเมินได้ว่าจะนำไปใช้ได้จริงหรือไม่ เช่น การอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็ก การประเมินผลจึงจัดด้านนี้ได้ยาก ส่วนฆราวาสผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นในประเด็น การประเมินผลค่านึงถึงการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน แสดงว่ากิจกรรมที่ฆราวาสเป็นผู้จัดก็มีปัญหาในด้านประเมินผลการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริง เพราะไม่ได้มีการติดตามผลเมื่อเด็กเรียนเสร็จสิ้นไปแล้ว และเด็กด้อยโอกาสมีความคิดเห็นในประเด็น ผู้สอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมประเมินผลความสำเร็จของตนเอง อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าเด็กด้อยโอกาสรู้สึกกว่าตนไม่ได้มีส่วน

ร่วมในการประเมินผลความสำเร็จของตนเองทุกกิจกรรม เพราะผู้สอนไม่เห็นความจำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการประเมินผลทุกครั้ง ซึ่งในจุดนี้อาจทำให้การประเมินผลความก้าวหน้าหรือความสำเร็จของตนเอง ก็จะช่วยทำให้การประเมินผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิจัยของ กมลวรรณ มงคลศิริ (2529) กล่าวว่า “ในการประเมินผลการเรียน ครูผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประเมินผลการเรียนรู้ โดยยึดผู้สอนเป็นแหล่งความรู้ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำ”

ข้อมูลจากแบบสังเกต

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของวัดสวนแก้ว

จากการสังเกตของผู้วิจัย ที่ตั้งของวัดอยู่ไม่ไกลจากชุมชนมากนัก บริเวณวัดกว้างขวาง แต่จำนวนคนที่อาศัยอยู่ในวัดก็มีมากมายทั้งเด็กและผู้ใหญ่ทุกเพศทุกวัยนับตั้งอยู่ในเนอร์ส เซอร์จินถึงที่พักคนชรา การเป็นอยู่ของคนในวัดส่วนมากจะอยู่กันในลักษณะเป็นครอบครัว คือมีคน ที่ต่างวัยกันพักในบ้านหรืออาคารเดียวกัน ไม่ได้แยกกันอยู่เป็นหมวดหมู่ตามกลุ่มอายุโดยชัดเจน มีการดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบญาติ การเป็นอยู่ของคนในวัดจึงดูค่อนข้างอบอุ่น ส่วนผู้ที่ เป็นครอบครัวเดียวกันมีพ่อแม่ลูกซึ่งก็มีเป็นจำนวนมากก็จะอยู่เป็นสัดส่วนของตนเอง บริเวณวัด สงบร่มรื่น และสะอาดเรียบร้อย ผู้ที่อยู่ในวัดทั้งพระและฆราวาสจะช่วยกันดูแลปิดกวาดทุกวัน อาคารสถานที่ในวัดซึ่งเด็กด้อยโอกาสพักอาศัยมีหลายลักษณะ คือ 1. ที่พักซึ่งจัดสำหรับเด็กด้อย โอกาสโดยเฉพาะมีฆราวาสที่อยู่ในวัดปกครองดูแล 2. หอพักของวัดซึ่งผู้ที่อยู่ต้องเสียค่าเช่าจึงมี แต่เด็กโตและมีรายได้แล้วเท่านั้นที่อยู่หอพัก 3. อยู่กับพ่อแม่ซึ่งอยู่ในวัดด้วยกัน

พระสงฆ์ที่อยู่ในวัดทั้งหมดมีประมาณ 30 รูป ส่วนมากเป็นพระที่บวชเรียนตามประเพณี พอครบพรรษาก็สึกออกไป จึงมีพระที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพียง 8 รูป ในจำนวนนี้ปฏิบัติหน้าที่เป็น ผู้บริหารจำนวน 5 รูป พระส่วนมากมีอายุ 41 พรรษาขึ้นไป และจำนวนพระราชาที่บวช 11 พรรษาขึ้นไป จากการสังเกตของผู้วิจัยพระในวัดสวนแก้วจะอยู่ในวัยที่ยังแข็งแรงทุกรูป และมีความขยันขันแข็งทำงานกันอยู่ตลอดเวลา

ฆราวาสที่อยู่ในวัดสวนแก้วทั้งหมดประมาณ 300 คน ส่วนมากไม่ใช่ผู้ที่อยู่ประจำเป็น เวลานาน ๆ ระยะเวลาที่อยู่ไม่แน่นอน เช่นคนที่เดือดร้อนเรื่องที่พักอาศัยจากการประสบอัคคีภัย และคนที่ตกงานเป็นต้น บางระยะจึงมีคนอยู่มากมายบางระยะก็ลดลงบ้างแต่คนในวัดก็จะมึนงาน ในหน้าที่ให้ทำกันทุกคน เพราะพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ท่านจะเน้นเรื่องความ ขยันเป็นพิเศษใครก็ตามที่มาอยู่ในวัดสวนแก้วจึงต้องขยันด้วยโดยท่านเองจะปฏิบัติตนเป็นแบบ อย่างที่ดีให้เห็น

เด็กที่อยู่ในวัดสวนแก้วทุกกลุ่มอายุมีประมาณ 80-90 คน ส่วนมากเป็นเพศชาย จาก การสังเกตของผู้วิจัย เด็กในวัดสวนแก้วส่วนมากมีกิริยาวาจาสุภาพเรียบร้อย และขยันขันแข็ง มีความรับผิดชอบ เช่น เมื่อกลับมาจากโรงเรียนในตอนเย็นก็จะรีบไปทำงานในหน้าที่ของตนโดยไม่ ให้ผู้ใหญ่สั่ง มีความตั้งใจและเอาใจใส่ต่องานที่ทำเป็นอย่างดี

ตอนที่ 2 ลักษณะการจัดกิจกรรมและกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนที่จัดให้เด็กด้อยโอกาส

จากการสังเกตของผู้วิจัยกิจกรรมด้านการเกษตรส่วนมากสอนแบบเป็นกลุ่มโดยผู้สอนจะใช้วิธีสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น สอนการปลูกต้นไม้ก็จะขุดดินและปลูกต้นไม้ให้ดูพร้อมทั้งอธิบายประกอบไปด้วย หลังจากนั้นก็ให้ผู้เรียนลองปฏิบัติตามที่ผู้สอนสาธิตให้ดู ซึ่งถ้าผู้เรียนสงสัยก็จะซักถามได้ตลอดเวลา กิจกรรมนี้มีเด็กด้อยโอกาสสนใจเป็นจำนวนมาก กิจกรรมการสอนซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า มีการสอนทั้งแบบเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล ส่วนมากจะสอนเป็นรายบุคคลมากกว่า การสอนใช้การสาธิตประกอบการบรรยายแล้วจึงให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองโดยอยู่ในความควบคุมดูแลของผู้สอนตลอดเวลา จากการสังเกตของผู้วิจัย การสอนซ่อมเครื่องไฟฟ้ามีเด็กสนใจเรียนพอสมควร

กิจกรรมการทำผลิตภัณฑ์สมุนไพรส่วนมากสอนแบบเป็นกลุ่ม การสอนใช้วิธีสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่างพร้อมทั้งบรรยายประกอบการสาธิตโดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติไปพร้อมกันกับผู้สอนตามลำดับขั้นตอน กิจกรรมนี้มีเด็กด้อยโอกาสสนใจเรียนพอสมควร

กิจกรรมการสอนการดำเนินชีวิต ส่วนมากสอนแบบเป็นกลุ่ม การจัดกิจกรรมด้านนี้พระเป็นผู้จัด การจัดมีหลายลักษณะ เช่น การเข้าค่ายอบรมจริยธรรม การบวชเนนภาคฤดูร้อน และมีการประชุมเด็กในวัดสองสัปดาห์ต่อครั้งเพื่ออบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมซึ่งดำเนินการโดย พระพิศาลธรรมพาทิ (พระพยอม กัลยาโณ) ซึ่งเด็ก ๆ เรียกว่า หลวงพ่อ โดยท่านจะเป็นดำเนินการอบรมด้วยตนเองทุกครั้ง ดังนั้นเมื่อท่านติดกิจธุระรับนิมนต์ไปเทศน์อบรมแก่บุคคลภายนอก นอกวัดกิจกรรมนี้จะเลื่อนไปเป็นวันอื่นตามแต่ท่านจะพิจารณาว่าวันใดจะเหมาะสมตามปกติเด็กจะรู้เวลาที่ในวันอาทิตย์เวลา 20.00 น. ต้องมาประชุมอาทิตย์เว้นอาทิตย์เป็นประจำ เว้นแต่หลวงพ่อดิถีธุระสำคัญจึงจะเลื่อนไปเป็นวันอื่น การสอนของท่านนอกจากการใช้คำพูดแล้วยังใช้วิธีอื่น ๆ อีก เช่น การสอนให้ประหยัดด้วยการแจกกระปุกออมสินให้เก็บสะสมเงินเมื่อถึงวันมาประชุมก็นำกระปุกออมสินมาให้ท่านดูด้วยว่าเก็บเงินได้มากน้อยเพียงใดและการสอนให้รู้คุณค่าของสิ่งของที่อยู่รอบ ๆ ตัวโดยให้เด็กเก็บใบไม้ใบหญ้าข้างทางระหว่างเดินทางกลับจากโรงเรียนนำมาทำปุ๋ยใส่ต้นไม้ เมื่อใครทำดีก็ชมเชยและให้รางวัลเพื่อเป็นกำลังใจให้ทำความดีต่อไป

ตอนที่ 3 วิธีการที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

ด้านวิธีการสอน

จากการสังเกตของผู้วิจัย วิธีการสอนจะเน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎีเพราะการเรียนการสอนไม่มีหลักสูตรแน่นอนจึงเน้นด้านผลสำเร็จของการปฏิบัติมากกว่าว่าทำได้หรือไม่ เพราะการปฏิบัติเกิดผลเป็นรูปธรรมและนำไปใช้ประโยชน์ได้มากกว่า จึงไม่พบการสอนที่เน้นทฤษฎีในกิจกรรมใดที่จัดภายในวัดสวนแก้ว การสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรม เพราะผู้เรียนมีความแตกต่างกัน การสอนส่วนมากสอนเป็นกลุ่มย่อยผู้สอนจึงสามารถดูแลผู้เรียนได้โดยทั่วถึงสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนได้โดยไม่ยาก เช่น กิจกรรมผลิตภัณฑสมุนไพรร เป็นต้น การสอนกิจกรรมของพระจะเป็นกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาด้านจิตใจ คุณธรรม จริยธรรมเพื่ออบรมบ่มนิสัย ปลุกฝังให้เป็นคนดีของสังคม วิธีการสอนมีทั้งพูดให้ฟัง ทำให้ดู และวิธีการที่ใช้อุปกรณ์ประกอบ เช่น แจกประปุกอมสินให้ไปเก็บสะสมเงิน ให้เด็กเก็บหญ้าใส่ถุงมาทำปุ๋ยใส่ต้นไม้ เป็นต้น

ด้านผู้สอน

จากการสังเกตของผู้วิจัย ผู้สอนกิจกรรมส่วนมากเป็นผู้ที่อยู่ในวัดจึงเป็นผู้ที่เด็กด้อยโอกาสรู้จักมักคุ้นเคยเป็นส่วนมาก ผู้สอนจึงค่อนข้างเป็นกันเองกับผู้เรียน ผู้สอนบางคนเป็นผู้ปกครองดูแลเด็กด้วย ผู้สอนกิจกรรมเอาใจใส่ดูแลเด็กดีโดยเฉพาะพระซึ่งให้ความเมตตาต่อเด็กมาก จึงเป็นผู้ที่เด็กมีความไว้วางใจที่สุด และเด็กยึดถือเป็นแบบอย่างทั้งด้านความคิดและความประพฤติอันดีงาม โดยเฉพาะพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ซึ่งเด็ก ๆ เรียกว่า หลวงตา จะเป็นผู้ที่เด็กเคารพและเชื่อฟังที่สุด

ด้านผู้เรียน

จากการสังเกตของผู้วิจัย เด็กด้อยโอกาสจะมีความตั้งใจในการทำกิจกรรมดี เพราะเป็นผู้เลือกกิจกรรมเอง มีความรับผิดชอบและขยันขันแข็งในการปฏิบัติหน้าที่ จากการสังเกตเด็กทุกคนรู้หน้าที่ของตนเอง เคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่และผู้ใหญ่ซึ่งเป็นฆราวาสในวัดก็มีเมตตาต่อเด็กและปฏิบัติต่อเด็กด้วยความเมตตากรุณา เด็กด้อยโอกาสในวัดสวนแก้วจึงมีความสุข ภาพจิตดี แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนได้รับการพัฒนาขึ้นจนสังเกตเห็นได้

ด้านสื่อการเรียนการสอน

จากการสังเกตของผู้วิจัย วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนมีเพียงพอสำหรับการจัดกิจกรรมและมีสภาพดีเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมเนื่องจากวัดมีปัจจัยสนับสนุนอย่างเพียงพอ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าประเภทต่าง ๆ ที่เก่าหรือชำรุด สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาเป็นวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอนการซ่อมเครื่องไฟฟ้าได้เป็นอย่างดี สื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนอื่น ๆ ที่ได้มาจากการบริจาค ได้แก่ ไม้และของใช้ประเภทที่ทำด้วยไม้ซึ่งสามารถนำมาทำเป็นสิ่งของเครื่องใช้หรือนำมาซ่อมแซมปรับปรุงสภาพให้ดูใหม่และสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีกครั้งหนึ่งทำให้เด็กด้อยโอกาสได้เรียนรู้ที่จะนำของที่ไม่ใช้แล้วมาปรับปรุงให้กลับมาใช้งานได้ อีก สื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนส่วนมากจึงมีเพียงพอ สำหรับสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา อาคารสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรมที่มีเพียงพอและเหมาะสมกับกิจกรรม เช่น กิจกรรมในโครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรม ซึ่งใช้สถานที่อบรมเป็นห้องปรับอากาศที่สามารถรองรับคนเป็นจำนวนมากได้

ด้านการประเมินผล

จากการสังเกตของผู้วิจัย ผู้สอนจะมีการประเมินผลด้านการปฏิบัติเท่านั้น จากการสอบถามเด็กด้อยโอกาส เด็กเล่าว่า ผู้สอนจะมีการประเมินผลโดยการซักถามความก้าวหน้าของการเรียนและให้ปฏิบัติให้ดู แล้วจึงจะสอนในขั้นต่อไป ไม่มีการประเมินผลด้านวิชาการของนักเรียน แสดงว่าผู้สอนเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมมากกว่า และผู้สอนวัดและประเมินผลโดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะการสอนมักจะจัดเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ผู้สอนสามารถดูแลการเรียนการสอนได้อย่างทั่วถึง จึงประเมินผลผู้เรียนได้เป็นรายบุคคล ซึ่งเป็นผลดีต่อผู้เรียนทำให้รู้ว่าแต่ละคนมีความสำเร็จอยู่ในระดับใดแล้ว

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาสในวัดสวนแก้วครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. จากผลการวิจัย พบว่าลักษณะกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดให้แก่เด็กด้อยโอกาสเป็นกิจกรรมเพื่อการประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่ ยิ่งขาดกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมที่เหมาะสมแก่วัยเยาว์ของเขาเหล่านั้น จึงควรมีการจัดกิจกรรมนันทนาการให้เด็กด้อยโอกาสในวัดสวนแก้วบ้างเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสสังสรรค์กันเพื่อสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับเพื่อนที่อยู่ในวัดด้วยกัน เมื่อเด็กได้สนุกสนานร่วมกันก็จะรู้สึกมีเพื่อนและเกิดความอบอุ่นใจมากขึ้น โดยขอความอนุเคราะห์จากสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาให้จัดวิทยากรมาช่วยจัดกิจกรรมนันทนาการให้แก่เด็กเป็นครั้งคราวภาคการศึกษาละ 1 ครั้ง หรือปีละครั้ง เช่นขอความร่วมมือจากนิสิตในภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียนหรือนิสิตภาควิชาพลศึกษาเป็นต้น ซึ่งนิสิตในภาควิชาเหล่านี้จะมีศักยภาพในการจัดกิจกรรมนันทนาการได้เป็นอย่างดี
2. ควรจัดให้มีสถานที่และอุปกรณ์สำหรับการเล่นกีฬาให้เด็กได้เล่นภายในวัดบ้าง เพื่อให้เด็กได้มีกิจกรรมที่สนุกสนานตามวัยในยามว่างและเป็นการสร้างเสริมสุขภาพทางกายและทางใจให้แก่เด็กได้อีกด้วย โดยการขอความอนุเคราะห์อุปกรณ์การกีฬาจากหน่วยงานการกุศล สมาคมและมูลนิธิต่าง ๆ เช่นสมาคมสตรีอุดมศึกษาและสภาสตรีแห่งชาติเป็นต้น ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้จะมีเงินส่วนหนึ่งซึ่งจัดสรรไว้เพื่อการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเรื่อง การประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาสในวัด
2. ควรมีการศึกษาเรื่อง กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสที่อยู่ในวัด